

УДК 378.13

КЕЙС-МЕТОД ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

О. М. Полтавська

Визначені сутність кейс-методу як інтерактивної форми організації навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, особливості використання кейс-методу для формування культури спілкування майбутніх інженерів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Сучасні освітні технології у вищій школі передбачають застосування різних форм та методів організації навчального процесу, які стимулюють студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності, зокрема особливе місце серед них займає технологія кейс-методу в аспекті професійного спрямування в аспекті гуманітарних дисциплін у технічному університеті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Загальнотеоретичні питання формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців представлено у дослідженнях таких науковців, як Р. Бибрих, І. Браїм, І. Васильєв, О. Гребешок, Т. Гребешок, О. Даниленко, Г. Даниленкова, Г. Керсакова, Є. Лушникова, Є. Руденський, Н. Самсонова та ін. Формування стилю професійного спілкування у майбутніх менеджерів досліджувала С. Капітанець, формування професійно-зумовленого мовлення студентів технічного вищого навчального закладу (з технологічних спеціальностей легкої промисловості) – Н. Тоцька. Згідно із завданнями модернізації вищої технічної освіти суттєвого значення набувають питання підготовки до професійного спілкування майбутніх інженерів.

Використання технології кейс-методу представлено у наукових дослідженнях А. Долгорукова, Л. Козиревої, С. Лопай, Г. Новолодської, І. Сангадієва, О. Смолянїнова, Т. Терновської, В. Тимохова та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Слід відзначити, що кейс-технології більше відомі в економіці, менеджменті, розробникам інформаційних систем і баз даних, ніж педагогам і методистам [9]. Відповідно важливим завданням у процесі формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців технічної галузі є теоретико-методичні засади використання такої інноваційної форми роботи, як аналіз конкретних ситуацій (кейс-метод) професійного спрямування в аспекті гуманітарних дисциплін у технічному університеті.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Мета статті –розкрити ефективність використання кейс-методу для розвитку комунікативних умінь студентів, формування навичок культури професійного спілкування майбутніх інженерів в технічних університетах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Проблема впровадження кейс-методу в практику викладання української мови за професійним спрямуванням для студентів технічного університету, на наш погляд, нині є вельми актуальною і зумовлена двома тенденціями: перша має підґрунтя загальної спрямованості розвитку професійної освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навичок мовленнєвої діяльності, розвиток здібностей особистості, серед яких особлива увага приділяється здатності до навчання, зміни парадигми мислення, умінню опрацьовувати великий обсяг інформації; друга виходить із розвитку вимог до якості фахівця, який, крім дотримання вимог першої тенденції, повинен орієнтуватися в різних ситуаціях, відрізнятися системністю й ефективністю дій в умовах кризи [5].

У процесі організації навчально-виховного процесу у вищій школі кейс-метод виступає як специфічний практичний метод

організації навчального процесу, як метод дискусій з точки зору стимулювання й мотивації навчального процесу, а також метод практичного контролю й самоконтролю. Але швидше за все, на думку О. Смолянінової, і ми з цим згодні, його слід вважати наочно-проблемним, наочно-практичним і наочно-евристичним одночасно, оскільки в ньому подається наочна характеристика практичної проблеми й демонстрація пошуку способів її вирішення. Суть його полягає в тому, що студентам пропонують розв'язати реальну життєву ситуацію, яка відображає не лише практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно відновити або засвоїти під час вирішення проблеми. При цьому сама проблема не має однозначного вирішення. Важливим аспектом є сама мовленнєва ситуація, яка визначається такими обставинами, що змушують студента брати участь у мовленнєвій діяльності. Під мовленнєвою ситуацією розуміють складний комплекс зовнішніх умов спілкування і внутрішніх реакцій співрозмовників, які знаходять вираження в тексті і відбуваються за наявності автора та його адресата, теми, місця й часу мовлення, його причини і мети [3].

Кейси можуть бути класифіковані, виходячи з цілей і завдань процесу навчання: такі, що навчають аналізу й оцінці; навчають вирішенню проблем і ухваленню рішень; що ілюструють проблему, рішення або концепцію в цілому [10]. Замість того, щоб бути пасивною стороною, яка тільки сприймає інформацію з боку викладача, студенти повинні стати активною стороною – самі шукати і знаходити вирішення тих або інших проблем. Викладач же тільки спрямовує й регулює процес активного пошуку розв'язання мовленнєвих проблем. Це важко, але таке навчання, на наш, погляд, дійсно сприятиме розвитку культури професійного мовлення студентів вищої технічної школи.

Кейс-метод можна розглядати як систему, до якої інтегровано різні технології. Він є специфічним різновидом дослідної аналітичної технології, тобто містить в собі операції дослідного процесу, аналітичні процедури; виступає як технологія колективного навчання, найважливішими складовими якого є робота в групах і підгрупах, взаємний обмін інформацією. Кейс-метод у навчанні можна розглядати як синергетичну технологію,

сутність якої полягає в підготовці процедур занурення групи в ситуацію, формування ефектів примноження знань, обміну думками тощо.

Отже, на нашу думку, кейс-метод інтегрує в собі технології розвивального навчання, включаючи процедури індивідуального, групового й колективного розвитку, формування різноманітних особистісних якостей студентів; виступає як специфічний різновид проектної технології, де формування проблеми й шляхів її розв'язання відбувається на основі кейса, який відіграє роль водночас і практичного завдання, і джерела інформації для усвідомлення варіантів ефективних дій. Педагогічний потенціал кейс-методу в технічному університеті для дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)” значно більший у порівнянні з традиційними методами навчання. У будь-якому разі вироблення моделі мовленнєво-практичної дії є ефективним засобом формування культури професійного спілкування майбутніх інженерів. Викладач і студент тут постійно взаємодіють, вибирають форми поведінки, стикаються один із одним, мотивують свої дії, аргументують їх мовними/мовленнєвими, моральними й етичними нормами. Наявність у структурі кейс-методу суперечок, дискусій, аргументації тренує учасників обговорення в послідовному, логічному викладі думки. Кейс-метод дозволяє встановити оптимальне поєднання теоретичного навчання й практичних навичок дотримання мовних/мовленнєвих норм і культури професійного спілкування.

Центральне місце в кейс-методі посідає *дискусія*. Її доцільно використовувати в тому випадку, коли студенти володіють певною фаховою і мовленнєвою базою знань, значним ступенем зрілості й самостійності мислення, уміють аргументувати, доводити й обґрунтовувати свою точку зору. Як правило, це студенти старших курсів. Найважливішою характеристикою дискусії є рівень її компетентності, який складається з компетентності її учасників. Непідготовленість студентів до дискусії робить її формальною, перетворює на процес витягування ними інформації у викладача, а не самостійне її добування [4]. Основним чинником у дискусії є ступінь її керування викладачем. Керуючи дискусією, викладач повинен залучати до участі в ній кожного студента, вислуховувати

аргументи „за – проти” і пояснення до них, контролювати мовленнєвий процес і напрям дискусії, але не її зміст.

У методологічному контексті кейс-метод можна уявити як складну систему, до якої інтегровано інші методи пізнання: *моделювання* (побудова моделі ситуації), *системний аналіз* (системне уявлення й аналіз ситуації), *проблемний метод* (подання проблеми, що лежить в основі ситуації), *уявний експеримент* (спосіб здобуття знання про ситуацію за допомогою її уявного перетворення), *методи опису* (створення опису ситуації), *класифікації* (створення впорядкованих переліків властивостей, сторін, складових ситуації), *ігрові методи* (представлення варіантів поведінки учасників ситуації), які грають у кейс-методі свої ролі.

Роботу над кейсом можна проводити в 5 етапів: знайомство із ситуацією, її особливостями; виділення основної проблеми (основних проблем), виділення чинників і персоналій, які можуть реально впливати на ситуацію; пропозиція концепцій або тема для „мозкового штурму”; аналіз наслідків ухвалення того або іншого рішення; вирішення кейса – пропозиція одного або декількох варіантів (послідовності дій), вказівка на можливе виникнення проблем, механізми їх запобігання й вирішення.

Кейс-метод має такі переваги: дозволяє демонструвати академічну теорію з погляду реальних подій; дозволяє зацікавити студентів у вивченні конкретної дисципліни (українська мова за професійним спрямуванням) в контексті інших предметів (тексти професійного спрямування, використання фахової термінології) і явищ; сприяє активному засвоєнню знань, виробленню навичок культури професійного спілкування, а також збирання, оброблення й аналізу інформації.

Аналіз кейсів – це процес вирішення значного числа індивідуальних завдань і ситуацій, який припускає постійну наявність у цьому процесі генерації ідей. Основними видами аналізу, які набули найбільшого поширення й істотно впливають на розвиток кейс-методу, є: проблемний аналіз, причинно-наслідковий, прагматичний (праксеологічний), ситуативний аналіз, аксіологічний, прогностичний, рекомендаційний і програмно-цільовий аналіз [4].

Ситуативний аналіз ґрунтується на сукупності прийомів і методів осмислення ситуації, її структури, визначальних її чинників, тенденцій розвитку і т.п. Ситуативний аналіз ґрунтується на терміні „ситуація”, який є достатньо багатозначним. Незважаючи на різне розуміння ситуації, можна виділити те загальне, що властиве різним концептуальним підходам. Перш за все, слід зазначити, що ситуація є результатом соціальних змін, вона виходить із попередньої ситуації і входить у наступну, тобто вона процесуальна. Вдалий вибір ситуації визначається ступенем її відповідності знанням, які вивчаються, а також наявністю в ній нестандартності, деякої інтриги, що додає їй цікавості, спонукає дослідницьку мотивацію.

Використання кейс-методу як технології професійно-орієнтованого навчання є складний процес, який достатньо важко піддається алгоритмізації. Формально можна виділити такі етапи: ознайомлення студентів з текстом кейса; аналіз кейса; організація обговорення кейса, дискусії, презентації; оцінювання учасників дискусії; підбиття підсумків дискусії.

Ознайомлення студентів із текстом кейса і подальший *аналіз кейса* найчастіше здійснюються за декілька днів до його обговорення й реалізуються як самостійна робота студентів; при цьому час, що відводиться на підготовку, визначається видом кейса, його обсягом і складністю. Загальна схема роботи з кейсом на цьому етапі може бути представлена таким чином: у першу чергу слід виявити ключові проблеми кейса й зрозуміти, які саме з представлених є важливими для вирішення; увійти до ситуативного контексту кейса, визначити, хто його головні діючі особи; відібрати факти й поняття, необхідні для аналізу, зрозуміти, які труднощі можуть виникнути під час вирішення завдання; наступним етапом є вибір методу дослідження [9].

До кейса можуть входити завдання й такого плану: переклад тексту фахового змісту, написання реферату, конспекту на підставі алгоритмічних приписів, які додаються після текстів-завдань. Для їхнього виконання необхідно: опрацювати науково-навчальні тексти, актуальні у всіх сферах професійної діяльності; здійснити само- і взаємоконтроль; з'ясувати, аргументуючи, який варіант

реферату, конспекту є найбільш оптимальним для піднесення професійної компетентності здобувачів технічної освіти.

Студентові можна запропонувати уявити ситуацію, у якій він обіймає посаду заступника начальника цеху заводу гірничого устаткування. Після отримання листа, де висловлюється безпідставна претензія головного механіка шахти-замовника щодо низької якості виготовленої на підприємстві-постачальнику породонавантажувальної машини. Достеменно відомо, що відмова в роботі цієї машини сталася через грубе порушення правил профілактичних ремонтів на шахті. Перед майбутнім інженером стоїть завдання аргументовано й доброзичливо довести свою правоту в телефонній розмові зі своїми партнерами. Отримуючи індивідуальне завдання, а також певні рекомендації, студент самостійно обирає лінію мовленнєвої поведінки, і в такий спосіб на практиці опановує особливості усної форми професійного мовлення й культури професійного спілкування.

Навички, що розвиваються під час використання кейс-методу: аналітичні (уміння класифікувати, виділяти істотну й неістотну інформацію, аналізувати, представляти її), практичні (використання на практиці відповідних теоретичних знань, умінь та навичок), творчі (зокрема, творчі навички в генерації альтернативних рішень, які не можна знайти логічним шляхом), комунікативні (уміння вести дискусію, переконувати співбесідників, захищати власну точку зору та ін.), соціальні (оцінка поведінки людей, уміння слухати, підтримувати в дискусії або аргументувати протилежну думку й т.ін.), самоаналіз.

Організація обговорення кейса припускає формулювання перед студентами питань, включення їх у дискусію. Питання зазвичай готуються наперед і пропонуються студентам разом із текстом кейса. Розглядаючи подані ситуації, викладач може займати активну або пасивну позицію, іноді він керує розбором, а іноді обмежується підсумками дискусії [8].

Дуже важливим аспектом кейс-методу виступає **презентація**, або представлення результатів аналізу кейса. Уміння публічно представити інтелектуальний продукт, добре його рекламувати, показати його переваги й можливі напрями ефективного використання, а також вистояти під потоком критики,

є дуже цінною інтегральною якістю сучасного фахівця. Види презентації кейса можуть бути такі: *публічна, непублічна, індивідуальна, проміжна, кінцева, представлена викладачем, студентами* [2; 5; 8].

Публічна (усна) презентація припускає представлення рішень кейса групі, вона максимально виробляє навички публічної діяльності й участі в дискусії. Усна презентація має властивість короткочасної дії на студентів і тому складна для сприйняття й запам'ятовування. Ступінь підготовленості оратора виявляється в спровокованій ним дискусії; необов'язково робити всі заяви очевидними й неспростовними. Таке подання матеріалу під час аналізу кейса може стати початком дискусії. Під час усної презентації необхідно враховувати емоційний настрій виступаючого, який робить істотний внесок до повідомлення. Однією з переваг публічної (усної) презентації є її гнучкість. Оратор може відгукуватися на зміни навколишнього оточення, адаптувати свій стиль і матеріал, відчуваючи настрій аудиторії.

Непублічна презентація менш ефектна, але навчальна роль її значна. Найчастіше непублічна презентація виступає як підготовка звіту про виконання завдання, при цьому стимулюються такі якості, як уміння підготувати текст, точно й акуратно скласти звіт, не припускати помилок у мовленні. Підготовка письмового аналізу кейса аналогічна підготовці усного, з тією різницею, що письмові звіти-презентації зазвичай більш структуровані й деталізовані. Основне правило письмового аналізу кейса полягає в тому, щоб уникати простого повторення інформації з тексту, інформація подається в обробленому вигляді. Найважливішим при цьому є власний аналіз представленого матеріалу, його відповідна інтерпретація й запропоновані пропозиції. Письмовий звіт-презентацію можна здати після закінчення деякого часу після усної презентації, це дозволяє студентам ретельніше проаналізувати всю отриману під час дискусії інформацію.

Письмова й усна презентація результатів аналізу кейса може бути *груповою й індивідуальною*. Звіт може бути індивідуальним або груповим залежно від складності обсягу завдання. Індивідуальна презентація формує відповідальність, зібраність, волю; групова –

аналітичні здібності, уміння узагальнювати матеріал, системно бачити проект.

Доцільно виділяти проміжну й кінцеву презентації. Перша пов'язана з представленням проміжного результату, кінцева – дає готове рішення [8].

Останнім часом усе більшої популярності набуває використання кейсів не тільки на стадії навчання студентів, а й під час контролю підсумкових знань на іспитах. Студенти отримують кейси перед іспитом, вони повинні проаналізувати його й подати екзаменаторові звіт із відповідями на поставлені в ньому запитання. Можна запропонувати студентам кейс на самому іспиті, але тоді він повинен бути достатньо коротким і простим, для дотримання обмежених тимчасових рамок [9].

Різні методики проведення занять вимагають і різних підходів до оцінювання студентів, при цьому викладач повинен вимагати від студентів оволодіння тими знаннями й навичками, на які він їх налаштовував у процесі навчання. Якщо класична методика викладання тяжіє до використання колоквиумів і контрольних робіт, які дозволяють точніше оцінити теоретичні знання, відповідним чином будується й іспит, то інтерактивна методика вимагає оцінювання не стільки набору певних знань, скільки уміння студентів аналізувати конкретну ситуацію, ухвалювати рішення, логічно мислити. При цьому краще за все використовувати багатокomпонентний метод формування підсумкової оцінки, складовими частинами якої будуть бали за участь у дискусії або презентації, зміряна рівнем активності студента; за підготовлені письмові роботи.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Таким чином, аналіз наукової літератури та практики застосування кейс-методу як інтерактивної форми роботи, спрямованої на розвиток комунікативних умінь студентів, є однією з ефективних умов процесу формування культури професійного спілкування студентів технічних ВНЗ.

Подальші наукові дослідження пов'язані із питаннями розробки конкретних кейсів для підвищення ефективності

формування культури професійного спілкування студентів технічних ВНЗ.

Література

1. Долгоруков А. М. Case-study как способ (стратегия) понимания / А. М. Долгоруков // Практическое руководство для тьютора системы Открытого образования на основе дистанционных технологий : Под ред. А. Долгорукова. – М. : Центр интенсивных технологий образования, 2002. – С. 22 – 44.
2. Захарова С. А. Активизация учебного процесса по экономическим предметам / С. А. Захарова // Высшее образование в России. – 1997. – № 2. – С. 94 – 96.
3. Загнітко А. П. Основи мовленнєвої діяльності : навч. посібник / А. П. Загнітко, І. Р. Домрачева. – Донецьк : Укр. культурол. центр, 2001. – 56 с.
4. Интеграционные тенденции и ресурсы развития образовательного учреждения в условиях постиндустриального общества: Сб. науч. ст. (по материалам Международной конференции) : Под ред. В. А. Ермоленко – М.: ИТИП РАО, 2006. – 75 с.
5. Кейс метод : Окно в мир ситуационной методики обучения (case-study) // Режим доступа : www.casemethod.ru.
6. Козырева Л. М. Метод кейс-стади и его применение в процессе обучения студентов-социологов / Л. М. Козырева // Режим доступа : www.nwags.ru/files/files/407324.doc.
7. Логунова Н. В. Обучение как общение и сотворчество / Н. В. Логунова // Высшее образование в России. – 2000. – № 3. – С. 108 – 110.
8. Сангадиева И. Г. Методические указания по составлению «кейс-стади» по курсу экономики / И. Г. Сангадиева, Г. И. Новолодская // Режим доступа : http://referat.cis2000.ru/books/book6/chl_11.shtml.
9. Смолянинова О. Г. Дидактические возможности метода case-study в обучении студентов / О. Г. Смолянинова // Режим доступа : <http://www.lan.krasu.ru/tudies/authors/smolyaninova/CASESTUDY/articles/Didacti>.

10. Федянин Н. Чем «кейс» отличается от чемоданчика? / Н. Федянин, В. Давиденко // Обучение за рубежом. –2000. – № 7. – С. 52 – 55.

Определены сущность кейс-метода как интерактивной формы организации учебной деятельности студентов высших учебных заведений, особенности использования кейс-метода для формирования культуры общения будущих инженеров.

The essence of case-method is defined as an interactive form of organization of educational activity of students of higher educational establishments, peculiarities of the usage of the case-method for forming of culture of communication of the future engineers.

Полтавська Олена Миколаївна – викладач кафедри української мови Донбаської державної технічної академії (м. Алчевськ, Луганська область)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Борисов В.В.

УДК 371.5

МОДУС ПОВЕДІНКИ ЯК ПРОЯВ ДУХОВНОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЦІННОСТІ

К.І. Приходченко

У статті розглядається модус поведінки як прояв духовної особистісних цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Педагогіка давно проголосила молоду людину основною цінністю процесу навчання та виховання. Тому одним із головних